

УДК 343.242

DOI <https://doi.org/10.32782/cuj-2023-2-7>**Червінчук Андрій Васильович**

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-7893-6632

Пилипенко Євгенія Олексіївна

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблемних питань правоохоронної діяльності
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-4044-5421

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ЯК ДОДАТКОВИЙ ВИД ПОКАРАННЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Статтю присвячено дослідженню позбавлення права керування транспортними засобами як додаткового виду покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. На основі аналізу вироків судів по кримінальних справах за ст. 286 КК України визначено та охарактеризовано виховний вплив додаткового виду покарання у виді позбавлення права керування транспортними засобами на особу, винну у вчиненні порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту. З'ясовано наявну у чинному кримінальному законодавстві України розбіжність між строком позбавлення права керувати транспортними засобами та суспільно небезпечними наслідками, що настали, а також законодавчу можливість незастосування додаткового покарання за більш тяжкі наслідки, що настали, в результаті вчинення суспільно небезпечних діянь. Зокрема, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, якщо це спричинило смерть потерпілого або заподіяло тяжке тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 286 КК України) не передбачає обов'язковості призначення додаткового виду покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами на відміну від аналогічного суспільно небезпечного діяння, що спричинило потерпілому тільки середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 286 КК України). Також, незалежно від наслідків, що настали: середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1), тяжке тілесне ушкодження чи смерть (ч. 2) або загибель кількох осіб (ч. 3), позбавлення права керувати транспортними засобами як додатковий вид покарання може встановлюватись лише на строк до трьох років. Все це суперечить принципу справедливості та співмірності призначеного покарання до суспільно небезпечних наслідків, що настали. Враховуючи чималий вплив виховного характеру від позбавлення права керувати транспортними засобами на винну особу, удосконалення зазначеного додаткового виду покарання є актуальним та необхідним для забезпечення безпеки руху та експлуатації транспорту.

Ключові слова: безпека руху та експлуатації транспорту, додатковий вид покарання, позбавлення права керувати транспортними засобами.

Chervinchuk A. V., Pylypenko Ye. O. WITHDRAWAL OF THE RIGHT TO DRIVE VEHICLES AS AN ADDITIONAL TYPE OF PUNISHMENT FOR VIOLATION OF ROAD SAFETY RULES OR OPERATION OF VEHICLES BY PERSONS WHO DRIVE VEHICLES

The article is devoted to the study of the deprivation of the right to drive vehicles as an additional type of punishment for violating the rules of road traffic safety or the operation of vehicles by persons who drive vehicles. Based on the analysis of court verdicts in criminal cases under Art. 286 of the Criminal Code of Ukraine defines and characterizes the educational effect of an additional type of punishment in the form of deprivation of the right

to drive vehicles on a person guilty of violating the rules of road traffic safety or vehicle operation. The discrepancy existing in the current criminal legislation of Ukraine between the term of deprivation of the right to drive vehicles and the socially dangerous consequences that have occurred, as well as the legislative possibility of not applying additional punishment for more serious consequences that have occurred. In particular, a violation of the rules of road traffic safety or the operation of a vehicle by a person driving a vehicle, if it caused the death of the victim or caused serious bodily injury (Part 2 of Article 286 of the Criminal Code of Ukraine) does not require the imposition of an additional type of punishment in the form of deprivation of rights to drive vehicles, in contrast to a similar socially dangerous act, which caused the victim only moderate physical injury (Part 1 of Article 286 of the Criminal Code of Ukraine). Also, regardless of the resulting consequences: moderate bodily injury (Part 1), serious bodily injury or death (Part 2) or the death of several persons (Part 3), deprivation of the right to drive vehicles as an additional type of punishment may be imposed only for a period of up to three years. All this contradicts the principle of justice and proportionality of the imposed punishment to the socially dangerous consequences that have occurred. Taking into account the considerable influence of the educational nature of the deprivation of the right to drive vehicles on the guilty person, the improvement of the specified additional type of punishment is relevant and necessary to ensure the safety of traffic and operation of transport.

Key words: *traffic safety and vehicle operation, additional type of punishment, deprivation of the right to drive vehicles.*

Постановка проблеми. Позбавлення права керування транспортними засобами як додатковий вид покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, має сприяти досягненню мети не тільки кари засуджених, але й їх виправлення, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як з боку засуджених, так і з боку інших осіб. Визначені на сьогодні чинними санкціями частин 1-3 ст. 286 КК України види покарання, у тому числі, додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами не в змозі сприяти запобіганню вчинення нових подібних злочинів в нашій державі, адже кількість дорожньо-транспортних пригод з постраждалими залишається стабільно високою. Так, протягом 2011-2021 років в Україні сталось 299327 ДТП з постраждалими, в результаті яких загинуло 43783 особи та були травмовані 370835 осіб [1, с. 6]. Протягом 2022 року в країні трапилось 18628 ДТП, в яких загинуло 2791 особа та отримали тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості 23145 осіб. І ці данні не охоплюють кількість ДТП у зоні проведення бойових дій та ДТП, що трапились на тимчасово окупованих територіях [2].

У зв'язку із цим, є необхідність вдосконалення покарання, у тому числі, додаткового, за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами,

які керують транспортними засобами, що стане підґрунтям для зниження рівня дорожньо-транспортного травматизму в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням відповідальності та призначенням покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України опікувались такі вчені, як: С. В. Бабанін, С. В. Гізімчук, О. О. Дудоров, А. О. Данилевський, В. В. Ємельяненко, В. А. Мисливий, та інші, однак питанню застосування позбавлення права керування транспортними засобами як додаткового виду покарання, його ролі у процесі досягнення мети призначення покарання – виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, достатньої уваги не приділялось.

Мета статті: дослідити позбавлення права керування транспортними засобами як додатковий вид покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, його роль у досягненні мети призначення покарання – виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами.

Виклад основного матеріалу. Позбавлення права керувати транспортними засобами є різновидом позбавлення права займатися певною діяльністю та як додаткове

покарання призначається на строк до десяти років (ст. 55 КК України) [3].

Відповідно до вимог чинного кримінального законодавства України, у випадку порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, якщо це спричинило настання суспільно небезпечних наслідків, до винної особи застосовується додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами (ст. 286 КК України) [3].

Так, за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1), або у разі, коли такі діяння спричинили загибель кількох осіб (ч. 3) карається позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років. У випадку, коли порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту спричинили смерть потерпілого або заподіяли тяжке тілесне ушкодження (ч. 2), такі діяння караються позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років або без такого [3].

У зв'язку із цим, виникає питання з приводу доцільності та співмірності призначеного додаткового покарання до тяжкості наслідків, що настали. Так, за вчинення протиправного діяння, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, де суспільно небезпечними наслідками є спричинення потерпілому середньої тяжкості тілесного ушкодження, обов'язковим є призначення додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами строком до трьох років, а за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, що спричинили смерть потерпілого або заподіяли тяжке тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 286 КК України) призначення додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами є необов'язковим (як зазначено у санкції ч. 2 ст. 286 КК України: ... «з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років або без такого») [3].

Але на практиці, судові інстанції, розглядаючи кримінальні справи за ч. 1 ст. 286 КК

України, нерідко ухвалюють вирок без призначення додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами на певний строк.

Так, наприклад, вироком Харківського районного суду Харківської області по справі № 635/7811/19 за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, особу було визнано виною та призначено покарання у виді штрафу в розмірі триста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (п'ять тисяч дев'ятсот п'ятдесят гривень) без позбавлення права керувати транспортними засобами [4].

Подібна ситуація з призначенням додаткового покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, міститься у вирокі Тернівського районного суду м. Кривого Рогу за справою № 215/1088/19, яким особа визнана винною у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, та призначено покарання у виді штрафу у розмірі двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (три тисячі чотириста гривень) без позбавлення права керувати транспортними засобами [5].

Ухвалення вищезазначених вироків суду є таким, що суперечить чинному кримінальному законодавству України, зокрема, ст. 55 КК України, яка стосується позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, адже вимоги даної статті не дозволяють оминати призначення додаткового покарання, у разі, якщо таке покарання визначене, як обов'язкове додаткове у санкції відповідної частини статті. Санкція ч. 1 ст. 286 КК України закріплює у якості покарання штраф від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років, з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років. Тобто, позбавлення права керувати транспортними засобами за вчинення порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засо-

бом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 286 КК України), є обов'язковим додатковим видом покарання [3].

Більш того, вимоги ст. 55 КК України не тільки не дозволяють оминати призначення додаткового виду покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у випадках, коли таке призначення є обов'язковим, а, навпаки, дозволяє призначати його як додаткове покарання навіть, якщо санкція відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК України не передбачає призначення такого додаткового виду покарання (ч. 2 ст. 55 КК України) [3].

Також є не зовсім зрозумілою позиція законодавця з приводу строків призначення позбавлення права керувати транспортними засобами за злочини, передбаченими ч.ч. 1-3 ст. 286 КК України. Чому за спричинення потерпілому середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ч. 1) та загибель кількох осіб (ч. 3) до винної особи може застосовуватись однаковий строк позбавлення права керувати транспортними засобами – до трьох років? Така ситуація свідчить про порушення принципу співмірності покарання вчиненому злочинному діянню, адже чим тяжчий наслідок від протиправного діяння, тим суворішим має бути покарання щодо нього.

Що стосується кримінального правопорушення у виді порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами за вчинення подібного протиправного діяння має бути не тільки обов'язковим, але й не менш суворим за основне, адже нерідко суди при ухваленні вироків за ч. 1 або ч. 2 ст. 286 КК України, з урахуванням вимог ст.ст. 75, 76 КК України, застосовують звільнення від відбуття покарання з випробуванням, залишаючи лише додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами. Так, у випадку дотримання засудженим вимог ст. 76 КК України, виконання покладених на нього обов'язків протягом визначеного іспитового строку, суд

звільнить його від відбуття призначеного покарання. Тобто, фактично, певні особи, скоївши, наприклад, кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 або ч. 2 ст. 286 КК України, окрім позбавлення права керувати транспортними засобами, жодного іншого реального покарання нести не будуть.

Так, вироком Кельменецького районного суду Чернівецької області у справі № 717/58/23 особу визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України та призначене йому покарання у виді позбавлення волі строком на чотири роки із позбавленням права керувати транспортними засобами на строк два роки [6].

На підставі ст.ст. 75, 76 КК України особу від відбування призначеного йому основного покарання у виді позбавлення волі на чотири роки було звільнено з випробуванням, а залишено для виконання тільки додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами.

Отже, у випадку періодичного з'явлення до органу з питань пробації, повідомлення про зміну місця проживання/роботи/навчання та погодження питання виїзду за межі України протягом іспитового строку тривалістю два роки (ці обов'язки були визначені, відповідно до ст. 76 КК України, вироком суду), особа буде звільнена від відбуття покарання. Фактично, єдине покарання, до виконання якого особа буде притягнута, це позбавлення права керувати транспортними засобами. І через виконання лише цього покарання особа відчуватиме осуд з боку держави, негативне ставлення правоохоронної системи до суспільно небезпечного діяння, вчиненого суб'єктом злочину.

Зовсім протилежна ситуація міститься у нижчезазначеному вирокі. Так, Тернівський районний суд м. Кривого Рогу по кримінальній справі № 215/5688/18 ухвалив вирок, яким визнав водія винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України та призначив йому покарання у виді позбавлення волі на п'ять років без позбавлення права керувати транспортними засобами. З урахуванням вимог ст.ст. 75, 76 КК України обвинуваченого від відбуття покарання було

звільнено з випробуванням із іспитовим строком на три роки [7]. Тобто, особа, скоївши тяжкий злочин, в якому потерпіла особа, згідно із даними кримінальної справи, отримала тяжкі тілесні ушкодження (закрита травма живота, крововилив в брижейку товстого, тонкого кишечника і сальника, внутрішня кровотеча, закритий перелом нижньої третини правої великої гомілкової кістки зі зміщенням уламків, забійна рана потиличної області голови і правої вушної раковини, які відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, за ознакою небезпеки для життя) фактично жодного реального покарання не понесла, не відчула на собі за допомогою покарання хоч якогось осуду з боку держави, адже суд, при ухваленні вироку, від основного покарання звільнив особу, і, разом з тим, не призначив навіть додаткового покарання, хоча мав на це право.

Також, позбавлення права керувати транспортними засобами як вид покарання має чималий виховний вплив на особу, адже позбавляє її майже не основного та необхідного елементу сучасного життя – швидкості та комфорту пересування, незалежності від волі сторонніх осіб щодо визначення маршруту, часу руху та пункту призначення.

Якщо говорити про перевиховання особи основним видом покарання за вчинення злочину, передбаченого ст. 286 КК України, за яке відповідно до ст.ст. 75, 76 КК України у багатьох випадках застосовують звільнення від відбуття покарання з випробуванням, то у випадку, якщо особа, наприклад, не планувала виїжджати за кордон, то можна сказати, що жодних змін у звичному житті вона не відчуватиме, а отже і не можна говорити про будь-який виховний вплив. Зовсім інший вплив на психічний стан людини має позбавлення права керувати транспортними засобами, адже людина у якості водія не може скористатися транспортним засобом задля задоволення власних потреб щодо швидкого пересування до визначеного пункту призначення, при цьому не погоджуючи це з будь-якою іншою особою. Таке обмеження дійсно є дієвим засобом впливу на особу, особливо, коли вона дуже довгий час користується власним транспортним засобом і для неї це є дій-

сно гострою я вкрай важливою потребою, настільки важливою, що винна особа ладна подавати апеляційну скаргу на вирок суду першої інстанції та касаційну скаргу на ухвалу апеляційного суду, якими призначаються (а у випадку апеляційних судів – залишаються без змін вирок судів першої інстанції) додаткові покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами.

Яскравим прикладом цього є рішення судів у кримінальній справі № 177/1206/20 за ч. 2 ст. 286 КК України.

Так, 30 липня 2021 року Криворізьким районним судом Дніпропетровської області особу було визнано винною у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, та призначено покарання у виді чотирьох років позбавлення волі з позбавлення права керувати транспортними засобами строком на два роки. На підставі ст. 75 КК України, особа була звільнена від призначеного основного покарання у виді позбавлення волі, з випробуванням, встановивши іспитовий строк терміном два роки. Відповідно до вимог ст. 76 КК України, на особу було покладено такі обов'язки: періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання та/або роботи. Додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами строком на два роки залишено для виконання [8].

На даний вирок суду особа подала апеляційну скаргу задля скасування їй додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами. Отримавши ухвалу Дніпровського апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ від 23 листопада 2021 року, якою вирок Криворізького районного суду Дніпропетровської області залишився без змін [9], особа подала касаційну скаргу, відповідно до якої 06 вересня 2022 року Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду своєю постановою ухвалив, що вирок суду Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 30 липня

2021 року та ухвала Дніпровського апеляційного суду від 23 листопада 2021 року залишається без змін, а касаційна скарга без задоволення [10].

Аналізуючи поведінку винної особи у вищезазначених випадках, можна зробити висновок, що для неї призначення додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами є більш суворішим покаранням та серйознішою проблемою, аніж основне покарання – позбавлення волі на чотири роки, адже вимога, відповідно до ст. 76 КК України, періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання та/або роботи, не викликає жодних труднощів. Зовсім інший випадок – позбавлення права керувати транспортними засобами, адже особа позбавляється звиклого для неї комфорту та мобільності пересування та у деяких випадках і самостійності у вирішенні повсякденних задач. Тому, саме для таких осіб додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами має більш серйозний та суттєвий вплив на їх свідомість та поведінку, виконує виховну функцію, направлену на попередження вчинення злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту у майбутньому.

Отже, враховуючи наявний серйозний виховний вплив позбавлення права керувати транспортними засобами на поведінку винної особи, такий вид додаткового покарання має бути обов'язковим для призначення у всіх кримінальних справах за відповідними частинами статті 286 КК України.

Також, необхідним є перегляд строків позбавлення права керувати транспортними засобами задля дотримання принципу спів-

мірності призначеного покарання наслідкам, що настали. Зокрема, строк позбавлення права керувати транспортними засобами як додаткове покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило настання смерті потерпілого або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ч. 2 ст. 286 КК України), має бути більшим за спричинення потерпілому середньої тяжкості тілесного ушкодження (ч. 1 ст. 286 КК України) та відповідно меншим за спричинення загибелі кількох осіб (ч. 3 ст. 286 КК України).

Висновки. Позбавлення права керувати транспортними засобами як додатковий вид покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило певні суспільно небезпечні наслідки (ст. 286 КК України) є необхідним елементом у виконанні мети покарання – кари та виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами (ч. 2 ст. 50 КК України) [3].

Для більш ефективного впливу на процес покарання та виправлення винних у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 286 КК України, осіб необхідно закріпити на законодавчому рівні обов'язковість призначення позбавлення права керувати транспортними засобами як додаткового виду покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, та дотримання принципу співмірності призначеного розміру додаткового покарання до наслідків, що настали від суспільно небезпечного діяння, передбаченого диспозицією відповідної частини ст. 286 КК України.

Література

1. Стан дорожньо-транспортного травматизму в Україні за 2021 рік : науково-аналітичний огляд / П. С. Єспринцев, А. В. Червінчук, Ю. Ю. Атаманенко, Є. О. Пилипенко. За заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2022. 252 с.
2. Статистика ДТП в Україні за 2022 рік. Патрульна поліція. Офіційний сайт. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/>
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1892>

4. Вирок Харківського районного суду Харківської області по кримінальній справі № 635/7811/19 за ч. 1 ст. 286 КК України. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/90899990>.
5. Вирок Тернівського районного суду міста Кривого Рогу по кримінальній справі № 215/1088/19 за ч. 1 ст. 286 КК України. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/95094608>.
6. Вирок Кельменецького районного суду Чернівецької області по кримінальній справі № 717/58/23 за ч. 2 ст. 286 КК України. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108782909>.
7. Вирок Тернівського районного суду міста Кривого Рогу по кримінальній справі № 215/5688/18 за ч. 2 ст. 286 КК України. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/95141478>.
8. Вирок Криворізького районного суду Дніпропетровської області по кримінальній справі № 177/1206/20 за ч. 2 ст. 286 КК України. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/98665479>.
9. Ухвала Дніпровського апеляційного суду по кримінальній справі № 177/1206/20 за ч. 2 ст. 286 КК України. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/101406925>.
10. Постанова Верховного Суду по кримінальній справі № 177/1206/20 за ч. 2 ст. 286 КК України. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/106204894>.

References

1. Stan dorozhno-transportnoho travmatyzmu v Ukraini za 2021 rik : naukovo-analitychnyi ohliad / P. S. Yepryntsev, A. V. Chervinchuk, Yu. Yu. Atamanenko, Ye. O. Pylypenko. Za zah. red. prof. S. S. Vitvitskoho. Kyiv : VD Dakor, 2022. 252 s. [in Ukrainian]
2. Statystyka DTP v Ukraini za 2022 rik. Patrolna politsiia. Ofitsiyniy sait. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/> [in Ukrainian]
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III. Data onovlennia: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1892> [in Ukrainian]
4. Vyrok Kharkivskoho raionnoho sudu Kharkivskoi oblasti po kryminalnii spravi № 635/7811/19 za ch. 1 st. 286 KK Ukrainy. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/90899990>. [in Ukrainian]
5. Vyrok Ternivskoho raionnoho sudu mista Kryvoho Rohu po kryminalnii spravi № 215/1088/19 za ch. 1 st. 286 KK Ukrainy. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/95094608>. [in Ukrainian]
6. Vyrok Kelmenetskoho raionnoho sudu Chernivetskoï oblasti po kryminalnii spravi № 717/58/23 za ch. 2 st. 286 KK Ukrainy. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108782909>. [in Ukrainian]
7. Vyrok Ternivskoho raionnoho sudu mista Kryvoho Rohu po kryminalnii spravi № 215/5688/18 za ch. 2 st. 286 KK Ukrainy. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/95141478>. [in Ukrainian]
8. Vyrok Kryvorizkoho raionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti po kryminalnii spravi № 177/1206/20 za ch. 2 st. 286 KK Ukrainy. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/98665479>. [in Ukrainian]
9. Ukhvala Dniprovskoho apeliatsiinoho sudu po kryminalnii spravi № 177/1206/20 za ch. 2 st. 286 KK Ukrainy. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/101406925>. [in Ukrainian]
10. Postanova Verkhovnoho Sudu po kryminalnii spravi № 177/1206/20 za ch. 2 st. 286 KK Ukrainy. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/106204894>. [in Ukrainian]